

Отармудар

Уд кецадж йовсн цаг билә. Мана мбрд серглнъ хатрдж йовла. Теегт чеедж сарулдад баав. Хаврин унрт авлгдад толгъа бичкәр дингрнә. Халун нари улм-улм гудад баанә, газрин көрсн онъган селджана. Беткин, зултръна, олджна бучрнъ омнк кевтан цагъан баагъа баанә, болв хаврин кучәр йозурнъ көкрәд өвсн кучән авч баанә.

Ю-бис куундәд йова йовтл, нег бср зо деер гарад ирхлә, хургъта хөд иддж йовхнъ үзгдв.

— Эн Нимән Гунзгин хөн— гидж мини өбр йовсн „Луговой“ совхозин ах зоотехник Бичачин Дордж-Гәрә келв. — Нимән Гунзгин гийтә? Урднъ, Городовиковин нертә колхозин ахлач йовдг Гунзг биш болхугов?

— Тертн — тер.

Тер цагас нааран хөрн джил болжана. Акад юмн—минь одахн үзсн болдж медгднә. Тичгхд Гунзгин әвртә күндтә цәль баасмн. Мана республикин Деед Советин депутат билә, сессд ирхләнъ харгълав. Геродовиков нертә колхоз кучтә-кучтә гидг хурдн мбрдтә билә. Тиигдж санад би сурвв:

— Гунзгтн ода хөбч болсмб?

— Кезәнә ямр әвртә гидг аду өскдг билә, тунд орхнъ даву хөбч ода болсн баанә.

— Мал болхла Гунзг чадджл баахгов,— болдж би дахулув.

Гунзгин тускар Дордж-Гәрә иим туудж келдж өгв.

„Луговой“ совхозд Гунзг өрк-буларн нидн намр ирнә. Долан гидг көвүтәгъән, бертагъән, ач күүктәгъән нег отар хө авч хәрүлнә. Хойргурвн сардан гару уга, сән-сәахн хәләнә.

Эн совхозд бас нег отар көгшн хөн баадж. Увл болад, ик цасн унад оркхла көгшн хөд муурад баацханә. Шудн уга мал бийдән хот-хол олдж чадлго эцәд, уклдән гарч. Хәләхд амр болх гигъад тер отариг хойр әнъг кегъад, негинь Гунзгин бригад асрхт өгнә. Наадк өрәл отарас хәләц му болад ик зунь, эн увл гаруд гарч. Гунзгин әнъгнъ гарутх биш, шим бәрәд төлән ода авчадг болна.

Зоотехникин келсиг сонъгсад йова-йовдж хургъта хөд тал өбрләд күрч ирвдн. Баәд-ларнъ Гунзгиг зөвәр холас тәнвв: өндр нархн хар күн өмн бийдм үзгдв.

— Гунзг менд йовнт?— болвв.

— Менд, менд!

— Я дәрк, әнчнъ иигәд эврә газртан улан чирагъарн үзидг юмн бас баадж,— болад Гунзг өрсн болв. Хаврин хар салькна учрарв, хаальсн зуркнә учрарв—хөбчин нүдн хар нульмс цәарв. Тууг эс үзсн авгта бичкн хургъд тал өбр-вдн.

— Минь өрүнә гарсн хургъд эн, ода мел тоглылдад баанә,— болдж Гунзг байрта инәсн дахлдв.

Хәврәднъ гарад этүдәр тәндг уурән хәләвв. Кезәнклә әдл биш, насн ирәд эврә йовдлан келж: манънадн хурнасн чигн ордж, толгъанъ буурлтад цәадж. Болв хойр нүднъ кезәнък багъ цагарн герлтнә

Экнрнъ көгшн болвчн, хургъднъ әвртә чинәтә,— болдж Гунзг келв.

— Харадан тиим болсн уга болх, учринь манд келдж өгтн,— гидж сурлдвдн.

— Ямаран дала учр баахв, сәнәр хәләгъад, цагтнъ усинь өгәд, цагтнъ өвсинь идүләд баахлә, малас гару гардм биш,— гидж Гунзг хәру өгв.

Дакад цааранднъ куундхлә, манд иигдж хөбч келв:

Көгшн хөд эцсн баадж. Тенд чинә орулхар кесг сө, кесг өдр унтл-кевтл уга көд-лнә. Öдртнъ нари гарад дулан болхла, теегт идгшлүләд, өрүн асхн хойртнъ онъгъдд

хот келж өггднә. Көгшн хөд шудн уга. Тер учрар өвсиг керчәд, арва-гуйрла ниилү-ләд, усар норгъад сиичг келж өгдг болна. Мел муурсинь герт үлдәгъад, теңд салу хот келж өгәд, зәрминь уувджар чигн услад теткәд гаргъна.

— Болв, экчүднъ усн тату учрас, хургъдинь укрә усәр теткнәвдн,— болдж Гунзг угән төгскәв.

Гунзгин хөбна ик зунь хургълчкн баанә. Икрнъ чигн зөвәр олн, хургъдтнъ гару уга. Хөбгъән сәнәр хургълулдж, гару уга болдж, ик ноос киргәдж, совхозиннъ көд-лмш өбдлүлх болдж Гунзгин бригад угән өгч.

Ода көдлджәсәрнъ хәләхинь өгсн угән бригад сәнәр кү-цәдж чадхмн.

Гунзгин урнъ—Долан,— дундин нургъта хар улан көвүн. Эцкиннъ келсиг эн хавлад авад, ухандан тоолад баадг баәдл-тә. Эцкнъ энүнд мал хәләд-гиг сән гидгәр дасхдж баанә.

— Кезәнә кесг дакад Москван гәәхүлд одлав,— болдж Гунзг манас салджагъад келв,— одачн нег одад ирх санатав. Тиигәд хөбгъән кө-вүндән өгчкәд, пенст гарнав.

— Эн кевтән көдлхлә Гәә-хүлд одхтн лавта,— болвдн.

— Эрк уга одхв!

Цааранднъ йовад, дакад нег отарт ирвдн. Маштг цагъан хашан өбр ирдж буугъад, мө-рән бахнас уйчкад, хаша тал гарад йоввдн. Хаша дотрас көк халат үмссн күн гарч ирв.

Эн ах хөбч Насна Оча гидг күн баадж. Очаг чигн өмн цагт таньдг биләв. Дәәнә өмн Манджикнә аямгт негдгч ста-нановц—хөбч баасмн. Хөн-малин тускар болхла, мана күн, йоста профессор бол-джана. Мендллдәд, таньлдад, Оча маниг дахулад хашагъан үзүлхәр авад гарв.

— Кезәнък кевәр хө энтн өс-кдж болшго. Ода сургъуль-өрдмин йосар харгъцулдж баах кергтә,— гидж маасхлздж инә-гъад Оча келв.

Хашанъ йир цевр. Хургълсн джир гар хөд неджәдәр баадг бичкн-бичкн клеткс келж. Хөн-хургъдт дулан болтха гигъад хулсар кесн девскүр тәвдж. Бичкн-бичкн боодг өвсн клетк дотрнъ дууджләтә баанә.

— Көл дорнъ өвс хайдж өгхлә, доран давталад кес-гинь урәчкнә. Иигәд боочкхла өвсн цугтан гишнъ идгднә,— гидж Оча келв.

Отармудар

(Чилкчнь)

Эн клеткст бääсн хөд хойргурв хонад цааранднь „оцарк“ — гидг хоранднь орулгдна. Тенднь тавн-зургъан хургъта хөд бääдг клетк. Ик хургъта хөдднь арвн тавн-хөрдәр бәргднә. Эннь сакман гидж келгднә.

Оча энджл кошарн — базовый эв-аргъар хургъдан өскджәнә. Омн цагт болхла хөдиг хургътагъинь идгт гаргъдг бääсмн. Ода болхла хургъдинь хаша-бас дотр үлдәдждж оркад, экдүдинь идгт гаргъна. Хургъд уга хөд хол гарад, сән идгтә газрт күрч чадна. Дакад, хойргурвн сакманиг негдүләд нег күн хәләдждж чадна. Киитн — шүрүн цагт хургъд дааршго болна.

Эн шин кевәр хургъд өсгсн сән лавта. Тегәд чигн Оча энджл хөөгъән үзмджтәгъяр хургълулджана.

Оча чигн өрүн-асхн хойрт хөбндән хот өгнә. Цугтан эврәннь хув хотан идтхә гигъад, хөдиг таслад-таслад хотта онъгъц тал орулна.

Насна Очан хәләсн хөбнд

гару бас уга. Хургъдан цугтнь әмд-менд авч гаргъх сәнәтә. Кесг улс Очад өврәд бääнә.

Оча хашагъас гарснь мел медгдхш. Унтдг эс унтдгнь бас нам медгдхш, — гидж фермин толгъач Шурганов Василий келнә. Тернь унн. Насна Оча өдр-сө гилго, күчр гидгәр седклән өгч көдлнә.

Тиигдждж шундждж көдлджәх улс эн совхозд хара биш олн. Байн-Цагъана Шевә, Гәрән Нимгр, Кивзингә Шуургъч, нань чигн кесг ах хөбчнр үвләс гару уга менд гарч, хөөгъән сәәнәр хургълулдж бääцхәнә.

Хөн-мал Хальмг танъгъчин хәärtә кишгнь. Орн-нутгтан торгън ноос икәр өгх — мана негдгч төр. Тер учрар, Танъгъчин хөбчнр гүдждрдж көдлх зөвтә болна.

Октябрин дөчдгч өбн өбрдждж йовна. Тер өбнд кен чигн күн ик диилвртә ирх зөвтә. Хальмг танъгъчин хөбчнр чигн нерән гутахн уга.